

political speeches the stylistic means were systemized and each stylistic means was analyzed in particular. The author describes the influence of the stylistic means on the addressee and pragmatic aims which are achieved as a result of using them.

Keywords: *stylistic means, irony, metaphor, antithesis, hyperbole, gradation, simile.*

УДК 811.161.2'371'27

Шкіцька І.Ю., д-р філол. наук, доцент

Тернопільський нац. економічний унт, Тернопіль

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СПОНУКАЛЬНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ У ПОЕЗІЇ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Статтю присвячено дослідженню спонукальних висловлювань на матеріалі поетичних творів Т.Г. Шевченка. Виявлено значення й функції спонукальних висловлювань, виокремлено їх види, з'ясовано особливості звертань у складі спонувань, визначено залежність тематики й ступеня категоричності висловлювання від його адресної спрямованості та стосунків між учасниками комунікативної ситуації.

Ключові слова: *спонукальне висловлювання, мовленнєвий жанр, адресат, звертання, комунікативний прийом.*

Сучасна лінгвістика зосереджена на вивченні мови з проекцією на людину, мови як діяльності, інструменту досягнення мети спілкування, тому вивчення різних аспектів функціонування мовних засобів є актуальним і відповідає тенденціям вітчизняної та зарубіжної мовознавчої науки.

Об'єктом нашої наукової розвідки стали спонукальні висловлювання – «волюнтативні» відношення, що стимулюють виконання певної дії, спрямовані на зміну або збереження існуючої ситуації. Висловлюючи спонукування, мовець повідомляє про свою волю й очікує від слухача дій відповідно до змісту повідомленого.

Незважаючи на великий доробок українських учених у вивченні прямих і непрямих спонукальних висловлювань (Л.В. Бережан [1], Н.В. Швидка [4], С.В. Мясоєдова [3] та ін.), актуальними залишаються питання дослідження аспектів їх функціонування в різних типах дискурсу з урахуванням адресної спрямованості, мети спілкування, стосунків між учасниками комунікації та інших мовних і позамовних чинників.

Інтерпретація спонукальних висловлювань залежить від пріоритетності / непріоритетності позиції мовця, облігаторності / необлігаторності каузованої дії, від того, на користь якого з комунікантів спрямована дія. Семантичний вид спонукального висловлювання корелює зі стосунками між учасниками інтеракції: якщо мовець залежить від адресата, спонукальні висловлювання категоричніші, ніж тоді, коли такої залежності немає. До того ж прихильність мовця до адресата робить спонукальні висловлення менш категоричними.

Метою нашої статті є виявлення особливостей функціонування спонукальних висловлювань у поетичному дискурсі Т.Г. Шевченка, зокрема визначення адресної спрямованості спонукань, їх видів, з'ясування семантики й основних засобів вербалізації.

Спонукальні висловлювання загалом характерні для поезій Кобзаря. Передусім вони є інструментом зміни поведінки адресата в потрібному для мовця напрямі. Спонукування в поетичних творах Т.Г. Шевченка мають різну адресну спрямованість: а) до колективного адресата; б) до адресата, якому симпатизує мовець; в) до адресата, дії чи поведінку якого мовець не схвалює; г) до уявного адресата; д) до Бога, Богородиці, святих (ідеться про спонукування-молитовні звертання).

У Шевченковому поетичному дискурсі функціонують категоричні та некатегоричні спонукальні висловлювання. До некатегоричних відносимо вмовляння, прохання, пораду, пропозицію, запрошення. Такі висловлювання зазвичай маркують позитивне ставлення до адресата. Вони найбільш частотні в поезіях Т.Г. Шевченка. За тематикою спонукування такої адресної спрямованості можна умовно поділити на три групи: а) спонукування до дії (припинення дії), що не стосується мовця; б) спонукування до спільної дії; в) спонукування, спрямовані на стимуляцію адресата до дії, необхідної мовцеві.

Першу групу становлять висловлювання, виражені на мовному рівні реченнєвими одиницями з дієсловами на позначення: а) руху / його припинення (*бігти, гуляти, йти, летіти, плисти, прийти, прилетіти, прилинути, рости, рушати, схватись, ходити, шукати* і под.); б) ментальних процесів (*(не) вчитися, (не) згадувати* і т. д.); в) вияву емоцій, почуттів, моральних якостей людини (*(не) дивуватися, молитися, (не) клясти(ся), любити, (не) хрестись, (не) плакати, обняти, потурати, терпіти* і под.); г) необхідності надання інформації (*розповісти, повідати* і т. д.); д) дій, зумовлених фізіологічними потребами людини, а також інших дій щодо себе чи третіх осіб (*дати, годувати, грати, знайти, купити, лити, пити, спати, співати, убити, умитися* та ін.).

Серед спонукальних висловлювань, що активізують адресата до виконання дії спільно з мовцем, вирізняються репрезентовані конструкціями з дієслівними формами на позначення: а) руху (*зійдемо, погуляємо, поїдемо, походимо, почекаємо, розійдемося, ходімо* і т. д.); б) споживання їжі, напоїв (*вип'ємо, повечеряємо* і под.); в) прихильності до адресата й бажання спілкуватися з ним (*нумо лицятися, обнімемось, одружимося, повінчаємось, поворкуємо, поговоримо, посумуємо* та ін.), наприклад: *Прийди, серце, пригорнися. / Нумо, серце, лицятися / Та поїдем вінчатися* (Туман, туман долиною. – Кн. 2. – С. 234). Ця група спонукань кількісно найбільше представлена реченнями з дієсловами на позначення руху.

У висловлюваннях, що спонукають адресата до дій на користь мовця, ліричний герой просить передусім емоційної підтримки, поради, розуміння, значно рідше висловлює прохання виконати певні дії: *заграти, заспівати, не залишати, не віддавати заміж / оддати заміж, поворожити* і т. д. Більшість прохань передбачають позитивне ставлення адресата до мовця: *благослови, візьми з собою, дай пораду, допоможи, закрій від сонця, згадай, зігрій, люби, навчи, не засмучуй, не покидай, не розпитуй, не цурайся, обніми, оживи серце, підтримай, подай руку, подивись, привітай, пригорнись, пробач, усміхнись* і под., наприклад: *Поїдеш далеко, / Побачиш багато; / Задивився, зажурився, – / Згадай мене, брате!* (На незабудь Штернбергові. – Кн. 1. – С. 132). Домінантними в цій групі спонукальних висловлювань є прохання прийняти думки мовця.

Спонування, що передають симпатію до адресата, можуть слугувати вияву турботи про нього. Ідеться про спонування-поради, спонування-втішання та підбадьорювання, у яких спонувану дію маркують дієслова на зразок *відпочинь, їж, не журись, не плач, спи (поспи), усміхнись* і т. д. Таку ж функцію виконують і порівняно нечастотні в Шевченковому поетичному дискурсі спонування-благопожання й спонування-вмовляння, наприклад: *Йди, доню, найди її* (свекруху. – I.Ш.), / *Найди, привітайся, / Будь щаслива в чужих людях, / До нас не вертайся!* (Катерина. – Кн. 1. – С. 70); *«Йди, доню, – каже мати, / – Не вік дівовати. / Він багатий, одинокий – / Будеш панувати»* (Тополя. – Кн. 1. – С. 116).

Індикатором прихильності до адресата в спонукальних висловлюваннях чи у висловлюваннях, що їх супроводжують, постають переважно пестливі форми звертань, звертання на позначення родинності (*бабусю, батечку, брата, дитино, доню, мамо, синку* і под.), звертання-номінації дружності та прихильності (*голубе, голубчику, голубчики, лебедики, пташко, соколе, доле, доленько; други, друже, любі, любко, серце; хлопче, хлоп'ята, люде добрі, хрещені люде* і т. д.), номінації-компліменти (*квіточко, маковий цвіте, чорнобриві та ін.*), звертання з присвійними займенниками *мій, наш* й агрибутивними поширювачами *єдиний, коханий, милий* і под., наприклад: *Бабусенько!* / *Скажи мені, де я?* (Гайдамаки. – Кн. 1. – С. 217); *Постривайте ж, мої любі,* / *Трошки одпочину... / Сядьмо, хлопче!* (Мар'яна-черниця. – Кн. 1. – С. 248); *Сивий брате!* / *Поки живе надія в хаті, / Нехай живе, не виганяй* (Варнак. – Кн. 2. – С. 135). Такі форми звертань до того ж слугують зменшенню категоричності спонувань.

Некатегоричними є і спонукальні висловлювання-поради, виражені конструкціями з дієслівними формами умовного способу, наприклад: *А ще б краще ви зробили, / Як-би змисць старого / Та обрали молодого / Завзятого молодця* (У неділеньку у святую. – Кн. 2. – С. 240).

Загалом поради стосуються покращення душевного стану адресата, вироблення моральних якостей, підвищення освітнього рівня, гармонізації стосунків з іншими, наприклад: *Моліте Господа, дівчата, / Моліте Господа, щоб мати / І вас отак не завдала / За генерала, за палати / І вас отак не продала. / Любітьесь, діточки, весною. / На світі є кого любити / І без користі* (Петрусь. – Кн. 2. – С. 351).

Пропозиції та запрошення репрезентовані в Шевченкових поезіях значно меншою кількістю прикладів, ніж прохання і поради: *Святий мене / Або одчепися!.. / Бо як мені у матері... / То лучче топиться* (На улиці невесело. – Кн. 2. – С. 224); *«А що ж, – каже, – возьмімо, Насте» / «Возьмімо, Трохиме»* (Наймичка. – Кн. 1. – С. 367); *«Добре, дядьку» / «Просимо ж у хату»* (Наймичка. – Кн. 1. – С. 424).

Однією з функцій спонукальних висловлювань є активізація уваги адресата. Ідеться про конструкції з дієсловами на зразок *бач, бачиш, бачте, дивись, дивітьесь, знаєте, знаєш, постривай, постривайте, слухай (ж / же), слухайте, не дивуйтесь, спитаєте* і под., наприклад: *Слухай, сину, / Мій друже єдиний! / Слухай добре, та запишуй ...* (Москалева криниця. – Кн. 1. – С. 116). Описуваний прийом супроводжує поради та застереження. Це, з одного боку, активізує увагу адресата, а з іншого, – є непрямим виявом позитивного ставлення до нього.

Категоричні спонування – заклики, накази, заборони в поезіях Т.Г. Шевченка менш частотні. Їм притаманний високий рівень експресії, що забезпечується окличними

конструкціями, лексичними і синтаксичними повторами, нагромадженням дієслів у наказовій формі. Здебільшого такі висловлювання спрямовані на колективного адресата, наприклад: *Дайте ляха, дайте жида! / Мало мені, мало! / Дайте ляха, дайте крові / Наточить з поганих!* (Гайдамаки. – Кн. 1. – С. 206); *Ріж! і бий! / Мордуї невіру бусурмана!* (Гамалія. – Кн. 1. – С. 275); *Не ховайте, не топчіте / Святого закона, / Не зовіте преподобним / Лютого Нерона* (Холодний Яр. – Кн. 1. – С. 458); *Огню, діту! дьогтю, ключчя! / Давайте гармати; / В потайники пустіть огонь!* (Гайдамаки. – Кн. 1. – С. 214).

Типовою особливістю передусім некатегоричних спонукальних висловлювань є аргументованість. Аргументами можуть займати як пре-, так і постпозицію щодо спонукування. За допомогою цього прийому висловлюване прохання чи порада стають більш переконливими, наприклад: *Вітре буйний, вітре буйний! / Ти з морем говориш, – / Збуди його, заграй ти з ним, / Спитай синє море* (Думка («Вітре буйний, вітре буйний!»). – Кн. 1. – С. 47); *Кохайтеся, чорнобриві, / Та не з москалями, / Бо москалі – чужі люде, / Роблять лихо з вами / Москалі любить жартуючи, / Жартуючи кине; / Піде в свою Московщину, / А дівчина гине* (Катерина. – Кн. 1. – С. 64).

У поетичному дискурсі Т.Г. Шевченка функціонують також спонукальні висловлювання, що реалізують тактику вираження негативного ставлення до адресата. Несхвалення й осуд мають як експліцитне, так і імпліцитне вираження. Негативне ставлення до адресата передається оцінними лексемами, що входять до складу спонукального висловлювання, самою синтаксичною формою конструкції, може виводитись із контексту, але основними його маркерами є звертання-несхвалення (*брате лукавий, діти юродиві, недолюди, недолюдки, мерзенний старче, свиняче вухо, собака, поганій, пройдисвіте, проклятий, хаме, шельмо і т. д.*), наприклад: *А дзуськи вам питать мене! / Ви це й не родились, / Як я отут шинкувала* (Великий льох. – Кн. 1. – С. 395); *Нічого, оруже, не журися! / В дулевину себе закуй, / Гарненько Богу помолися, / А на громаду хоч наплюй!* (Хіба самому написати ... – Кн. 2. – С. 322); *Ой Богдане! / Нерозумний сину! / Подивись тепер на матір, / На свою Україну* (Розрита могила. – Кн. 1. – С. 286).

Реченнєві конструкції з дієсловами в наказовій формі оформлюють також погрозу та докір. Ці значення випливають із контексту, наприклад: *Лютуй! лютуй, / Мерзенний старче. Розкошуй / В своїх гаремах. Із-за моря / Уже встає святая зоря* (Неофіти. – Кн. 2. – С. 402); *Помагайте, недолюдки, / Матір катувати* (Розрита могила. – Кн. 1. – С. 286).

Специфіки тематики спонукань, що маркують індивідуальне та негативне ставлення до адресата, не виявлено. Передусім вони мають на меті припинення діяльності, негативно оціненої мовцем, або активізують адресата до духовного вдосконалення, підвищення культурного рівня тощо.

Ліричний герой Шевченкових творів адресує спонукальні висловлювання й уявним співрозмовникам – персоніфікованим птахам, тваринам (*гайворони, лебедонька, кінь і под.*), абстрактним явищам (*доля, думи, душа, муза, слава, талан*), явищам і виявам природи (*вітер, гори, Дніпро, земля, зоря, край, місяць, море, нива, світ, сонце, хвиля, туман, шлях*), рослинам і деревам (*калина, королевий цвіте, топольенька*), частинам тіла (*очі, серце*), виявам емоцій (*сльози*), предметам (*зброя*), територіальним одиницям, населеним пунктам (*Чигирин, Косарал, Україна*) і под. У такий спосіб автор виражає свій внутрішній стан й емоції, передає інформацію у формі символів, репрезентує

письменницьку автокомунікацію. Як зауважує Т.А. Космеда, Alter Ego письменника вербалізується, отримує номінації, до нього звертається письменник чи герої його творів [2: 96]. Спонукальні висловлювання до уявного співрозмовника слугують реалізації й такого художнього прийому, як паралелізм: *Спи, Чигрине, нехай гинуть / У ворога діти. / Спи, гетьмане, поки встане / Правда на сім світі* (Чигрине, Чигрине. – Кн. 1. – С. 290).

Тематика спонукань до уявного співрозмовника доволі широка: мовець може просити адресата не тільки про дію, характерну для нього (хвилю, коню – неси; гайворони – (не) клюйте, летіть; очі – дивіться, плачте; сльози – виливайтесь, ниво – засійся, орися; зорі – сховайтесь за хмару), наприклад: *Скажи, коню, до кого це / Ви так нагло гнались?* (Подражаніє Сербському. – Кн. 2. – С. 479). Висловлювання, адресовані персональованим абстрактним явищам – *думам, долі, славі* і под., мають ширший діапазон спонукуваної дії, наприклад: *Пожартуєм, чмокнемося / Та й поберемося. / Моя крале мальована ... Мені, моя доле, / Дай на себе подивитись, / Дай і пригорнутись, / Під крилом твоїм любенько / В холодку заснути* (Слава. – Кн. 2. – С. 419).

Для спонукальних висловлювань, адресованих уявному співрозмовникові, особливо характерна гетеронімінація: *вітре – буйний; гайворони – мої сизокрилі; доле – мук – о скорб моя – моя печаль – о зоре ясная моя; ниво – чорна ниво – ниво-десятино; місяченьку – голубоньку* і т. д. Відзначимо, що номінації адресата можуть маркувати водночас і позитивне, і негативне ставлення мовця, пор.: *славо злая, шинкарко, задрипанко – моя крале мальована*.

Типові для цієї групи спонукальних висловлювань абсолютні чи часткові повтори апелятивних форм, вигуки, а також аргументація необхідності спонукуваної дії, наприклад: *Муко! Муко! / О скорб моя, моя печаль! / Чи ти минеш коли?* (Хоча лежачого й не б'ють... – Кн. 2. – С. 515); *Ой не клюйте, гайворони, / Чумацького трупу, / Наклювашись, подохнете / Коло мене вкупі. / Ой полетіть, гайворони, / Мої сизокрилі, / До батечка та скажіть, / Щоб службу служили* (Он не п'ються пива-меди... – Кн. 2. – С. 223).

Серед апелятивів до уявного співрозмовника, що супроводжують спонукальні висловлювання, є складні за структурою, а також з інверсованими складниками й атрибутивними поширювачами, зокрема маркерами оцінки та ставлення мовця до адресата, наприклад: *Святий, огнений господине! / Спалив еси луги, степи, / Спалив і князя, і дружину, / Спали мене на самоті!* (Плач Ярославни. – Кн. 2. – С. 488); *Дивіться, очі молодії, / Як зорі божії встають, / Як сходить місяць, червоніє* (Княжна. – Кн. 2. – С. 58).

У поетичному дискурсі Т.Г. Шевченка функціонують і висловлювання-молитовні прохання. Їм менше притаманна аргументованість. Причому, для аргументування типовіша постпозиція щодо прохання, наприклад: *Пошли ж ти їй (дівчині-сироті. – І.Ш.) долю, – вона молоденька, / Бо люде чужії її засміють* (Причинна. – Кн. 1. – С. 34); *Молюсь, Господи, внуши їм / Уст моїх глаголи, / Бо на душу мою встали / Сильній чужії, / Не зрять Бога над собою, / Не знають, що діють* (Псалми Давидові. – Кн. 1. – С. 463).

Спонукування теологічної спрямованості відзначаються різним діапазоном категоричності й характеризуються наявністю апелятивних форм, у яких теж спостерігаємо контактну та дистантну гетеронімінацію, повтори, супровід вигуками, присвійними займенниками й атрибутивними поширювачами.

Звертаючись до Бога, ліричний герой Шевченкових поезій найчастіше обирає апелятивну форму *Боже*, супроводжувану займенниками *мій, наш* й атрибутивними по-

ширивачами *милий, великий, єдиний*. Менш частотними є звертання *Боже України, Небесний Царю, Господи, великий Господи, младенче праведний, всещедрий Боже, Спасе наш Межигорський, Чудотворний Спасе, Христе, Сине Божий, святая сило, наприклад: **О милий Боже України!** / Не дай пропасти на чужині, / В неволі вольним козакам! (Гамалія. – Кн. 2. – С. 274); **Ой Спасе наш Межигорський, / Чудотворний Спасе, / І лютому ворогові / Не допусти впасти / В турецьку землю, в тяжку неволю!** (Невольник. – Кн. 1. – С. 375); *Спаси ти нас, / Младенче праведний, великий, / Од п'яного царя-владика!* (Во Іудеї во дні они. – Кн. 2. – С. 436).*

У молитовних проханнях до Богородиці ліричний герой використовує такі форми звертань: *Благоденная в женах, Божя мати, Достойнопитая, мій пресвітлий раю, мати, святая праведная мати святого сина, святая сило всіх святих, Пренепорочная, Пречистая, Скорбящих радосте*, наприклад: *І чи одна ти? **Божя мати!** / І заступи вас, і укрий!* (Неофіти. – Кн. 2. – С. 391); *Благоденная в женах, / Святая праведная мати / Святого сина на землі, / Не дай в неволі пропадати... / Скорбящих радосте!* *пошли, / Пошли мені святеє слово, / Святої правди голос новий! / І слово розумом святым* (Неофіти. – Кн. 2. – С. 386).

Тематика прохань до Бога, Богородиці й святих не відзначається різноманітністю. Це переважно прохання доброї долі, порятунку, здоров'я (душі та тіла) собі чи іншим, установлення справедливості, покари винним, рідше – порозуміння з іншими, суду над собою, смерті собі, прохання дожити до певної події, наприклад: *Встань же, Боже, суди землю / І судей лукавих ... Встань же, Боже, Твою славу / Гордий зневажає* (Давидові псалми. – Кн. 1. – С. 465); *Укороти, Боже, молодого віку / Тому, хто не має талану любити* (Мар'яна-черниця. – Кн. 1. – С. 256); *О Боже! мій Боже! волею своєю / Розбий моє тіло і душу розбий* (Мар'яна-черниця. – Кн. 1. – С. 256).

Серед спонукальних висловлювань теологічної спрямованості вирізняються такі, що мають яскраво виражені ознаки конфесійного стилю: церковнослов'янізми (*благий, владика, воззри, вонми, глаголи, ізціли, уста* і т. д.), слова церковної тематики (*ниспошли, помилуй, спаси* і под.), повтори, інверсію: *Молюся: Господи, помилуй, / Спаси ти нас, святая сило, / Язви язик мій за хули, / Та язви мира ізціли* (Кругом неправда. – Кн. 1. – С. 345).

Загалом у Шевченковому поетичному дискурсі непрямих спонукальних висловлювань значно менше порівняно з прямими, – у яких спонукування виражається формою наказового способу. Серед непрямих спонукальних висловлювань домінують виражені риторично-питальними конструкціями, наприклад: *Боже милий, / Чому ти не хочеш / Укоротити свої темні, / Тяжкі мені ночі!* (Дівичії ночі. – Кн. 1. – С. 306). У поезіях Т.Г. Шевченка знаходимо й висловлювання, у яких спонукальність виражається за допомогою модальних слів у їх структурі (*треба, може б* і т. д.), утворень вигуківого походження на зразок *годі, дзуськи, доволі, досить*, дієслів у формі теперішнього і майбутнього часу або впливає з контексту чи конситуації, наприклад: *Е, ні! **треба знати, / Треба, дочко, лічить плату, / Зароблену плату ... / Ні ти нас не знаєси, / Ні ми тебе; а поживеши, / Роздививися в хаті, / Та й ми тебе побачимо*** (Наймичка. – Кн. 1. – С. 424); *У ліс, хлопці! вже світає, / І коні пристали* (Гайдамаки. – Кн. 1. – С. 199).

Таким чином, спонукальні висловлювання в поезіях Т.Г. Шевченка репрезентовані мовленнєвими жанрами прохання, поради, молитви, пропозиції, запрошення, заклику, наказу, погрози, утішання, умовляння, благопобажання. Спонукування різняться адресною

спрямованістю, тематикою, способом вираження спонукального значення. Найбільш поширену групу становлять спонукальні висловлювання, у яких мовець позитивно ставиться до адресата. Простежуємо зв'язок між категоричністю висловлювання та його семантикою, типом адресата, характером стосунків між комунікантами. Подальше дослідження Шевченкового поетичного дискурсу крізь призму комунікативної лінгвістики дозволить скласти більш повне уявлення про мову творів великого Кобзаря.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережан Л.В. Категорія спонукальності в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.В. Бережан. – Чернівці, 1996. – 16 с.
2. Космеда Т.А. Ego I Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу : монографія / Т.А. Космеда. – Дрогобич : Коло, 2012. – 372 с.
3. Мясоедова С.В. Категорія спонукання і її вираження в непрямих висловленнях сучасної української мови : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Мясоедова Світлана Вадимівна. – Х., 2001. – 177 с.
4. Швидка Н.В. Імперативні речення в сучасній українській мові : семантика, засоби вираження спонукальності, функції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н.В. Швидка. – Х., 1998. – 18 с.

ДЖЕРЕЛО ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Шевченко Т.Г. Поезії 1837/1861 : у 2х томах / Т.Г. Шевченко. – К. : Рад. письменник, 1989. – Кн. 1. – 512 с. ; Кн. 2. – 560 с.

Шкицкая И.Ю., д-р філол. наук, доцент
Тернопольский нац. экономический унт, Тернополь

РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПОБУДИТЕЛЬНЫХ ВЫСКАЗЫВАНИЙ В ПОЭЗИИ Т.Г. ШЕВЧЕНКО

Статья посвящена исследованию побудительных высказываний на материале поэтических произведений Т.Г. Шевченко. Описаны значение и функции побудительных высказываний, выделены их виды, выяснены особенности обращений в составе побуждений, определена зависимость тематики и степени категоричности высказывания от его адресной направленности и отношений между участниками коммуникативной ситуации.

Ключевые слова: побудительное высказывание, речевой жанр, адресат, обращение, коммуникативный приём.

Shkitska I., doctor of Philology, associate professor
Ternopil national economic university, Ternopil

REPRESENTATION OF IMPERATIVE UTTERANCES IN POETRY BY TARAS SHEVCHENKO

The article deals with the investigation of imperative utterances on the material of Shevchenko's poetry. The article exposes the meaning and functions of imperative utterances

and singles out their types. Peculiarities of addresses belonging to the imperatives are elucidated. The dependence of the subjects and categoricalness degree of imperative utterances on their targeted focus and relationship between the participants of the communicative situation are defined.

Key words: imperative utterance, speech genre, addressee, address, communicative device.

УДК 81'1-027.21

Кязимова А., докторант

Государственный Бакинский университет, Баку, Республика Азербайджан

ОСОБЕННОСТИ ПРОИСХОЖДЕНИЯ МИФОНИМОВ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье речь идет об особенностях происхождения мифонимов в азербайджанском языке. В результате исследования конкретных примеров выясняется, что в азербайджанском языке мифонимы русского, европейского, арабского и персидского происхождения по сравнению с национальными мифонимами составляют меньшинство. В статье анализируются структурно-семантические особенности национальных и заимствованных мифонимов, выявляются их сходства и различия. Определяется, что среди мифонимов преобладают слова общетюркского происхождения. Мифонимы связаны с праязыком, поэтому они в основном односложные. Производные и сложные мифонимы сформировались позже на основе первичных мифонимов.

Ключевые слова: мифы, мифология, мифонимы, тюркские народы, мифическое существо.

Одной из отличительных особенностей лексики является то, что она представляет собой открытую систему. Говоря иначе, словарный состав языка постоянно меняется и развивается, и его изменение обусловлено экстра- и интралингвистическими факторами, поэтому обогащение словарного состава языка происходит за счет как внутренних возможностей, так и заимствованных слов.

Единицы словарного состава языка по своему происхождению делятся на две основные группы:

1. исконные слова – слова национального происхождения.
2. слова, перешедшие из других языков – заимствованные слова.

Как известно, нет языка, чистого по своему словарному составу. Даже в современных развитых, высоко функциональных языках, обладающих силой воздействия на другие языки, заимствованные слова занимают особое место. Проблема происхождения слов в азербайджанском языке всегда была в центре внимания лингвистов. В учебниках, учебных пособиях, отдельных исследованиях, диссертациях этой проблеме уделялось особое внимание. Профессор С.Джафаров считает, что азербайджанский язык является языком тюркского происхождения, поэтому его основной словарный фонд составляет

© Кязимова А., 2015